

СФОРМОВАНІСТЬ ХУДОЖНЬОЇ ГРАМОТНОСТІ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ

Проблема формування висококваліфікованого вчителя в сучасній педагогічній думці все частіше розглядається скрізь призму компетентнісного підходу. У цьому аспекті привертають до себе увагу дослідження таких науковців, як Е.В. Бондаревська, Т.Г. Браже, І.А. Зимня, С.В. Кульневич, А.В. Хуторський, інші. Як стверджує Б.С. Гершунський, основою будь-якої компетентності є грамотність у тому, або іншому аспекті знань, в якій розглядається компетентність. Учений актуалізує питання широкого застосування поняття "грамотність", яке розуміється як передумова якісного опанування глибокими знаннями, навичками, уміннями в будь-якій професійній галузі [1: 68]. У науці така форма грамотності визначена як функціональна. Функціональна грамотність, на думку Т.А. Стефанівської, це "уміння людини грамотно, кваліфіковано функціонувати в усіх сферах людської діяльності" [7: 180].

У зарубіжних теоріях функціональна грамотність розглядається як складова частини компетентнісної моделі фахівця, яка відповідає за здатність чітко і кваліфіковано виконувати професійну функцію [6: 26]. Більш широке тлумачення пропонує О.Є. Лебедева. Вона визначає функціональну грамотність як уміння вирішувати життєві завдання в різних сферах діяльності на основі прикладних знань, здатність вирішувати стандартні завдання в різних сферах життєдіяльності [2]. Отже, проблема формування функціональної грамотності як основи компетентності майбутнього фахівця вважається актуальною, що підтверджується публікаціями у науковій літературі.

У професійній підготовці майбутніх учителів мистецьких дисциплін, на думку вчених - А.Р. Гатіної, Є.Н. Попової, Л.І. Чернова, Ши Дзюнь-бо, важливою стає культурна, крос-культурна, мистецька компетентність, якій має передувати і відповідна грамотність. Узагальнюючи різновиди грамотності за напрямом тих компетентностей, ми визначили феномен художньої грамотності як функціональної для майбутніх учителів музики і хореографії. Саме питанню художньої грамотності як основи компетентності були присвячені наші попередні дослідження та статті. Уважаючи феномен грамотності (функціональної, художньої, методичної тощо) показником якості фахової підготовки (А.Г. Бермус, І.А. Зимня), ми ставили за мету експериментально визначити рівень сформованості такої грамотності та методику її формування.

Тож, мета статті – розкрити результати аналізу застосування діагностичних методів дослідження художньої грамотності майбутніх учителів музики та хореографії. Завданнями, що вирішуються в цій статті виступає уточнення поняття "функціональна грамотність"; конкретизація поняття "художня грамотність учителя мистецьких дисциплін"; презентація критеріального апарату діагностики сформованості художньої грамотності та висвітлення результатів окремих процедур констатувального експерименту.

На думку Н.А. Назарової, поняття функціональної грамотності є інтегрованим показником, що дозволяє охарактеризувати функціонування особи як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності [5]. Функціональна грамотність у контексті педагогічної компетентності в нашому дослідженні мала робоче визначення і розумілась як професійний інтегрований показник якості, що відображає необхідний рівень базових знань, поінформованості, спрямованості особистості на розвиток професійних здібностей та набуття вмінь і навичок самостійного вирішення педагогічних завдань. На основі цього визначення, аналізу літературних джерел, аналізу педагогічних спостережень ми конкретизували поняття "художня грамотність учителя мистецьких дисциплін". Під ним ми розуміємо інтегральну художньо-професійну якість, що показує наявність базового комплексу знань у галузі специфічних засобів мови мистецтва, художньої інтонації та артикуляції, уміння використовувати ці знання в художньо-комунікативних процесах: перцептивних (сприйняття мистецтва), творчо-діяльнісних (інтерпретація, виконавство), сформованості необхідних навичок образно-аналітичної розумової діяльності та емоційно-художнього досвіду, на основі якого формується художня культура особистості вчителя в цілому та професійно-художня компетентність майбутнього вчителя мистецьких дисциплін [9: 133].

З урахуванням визначеної сутності художньої грамотності були нами розроблені критерії та показники для оцінки її сформованості. При розробці критеріального апарату ми виходили з того, що за змістом художня грамотність відрізняється в учителів музики та учителів хореографії. Між тим на теоретичному та емпіричному рівні нами були досліджені такі компоненти, що є спільними для двох професійних напрямків, які за своїми функціями прослідковуються в будь-якій художньо-фаховій діяльності. Такими компонентами в нашому дослідженні були обрані наступні: художньо-комунікативний компонент; історико-теоретичний, жанрово-стильовий, образно-аналітичний, виконавсько-технологічний; навчально-методичний.

З орієнтацією на визначені компоненти ми розробили критерії та показники рівня сформованості художньої грамотності майбутніх учителів мистецького профілю, а саме вчителів музики та учителів хореографії.

Показниками були обрані наступні:

Художньо-мовний, комунікативний, якій відповідав за наявність певного рівня знань специфічної мови музики та хореографії, засобів виразності цих мистецтв, уміння використовувати знання у процесі сприймання творів мистецтва, в процесі їх обговорення, уміння спиратися на знання в усвідомленні образу художнього твору та його передачі (інтерпретації) під час виконання. Обираючи показники ми розрізняли види мистецтва, однак, уважали, що студентам необхідний певний рівень грамотності щодо іншого виду. Музикант має бути освіченим та розуміти мову хореографічного мистецтва, так і, навпаки, хореограф має розумітися на мові музики.

Критеріями цього показника були обрані наступні:

§ наявність знаково-графічної грамотності (нотація, фіксація ритму, сценографія, фіксація танцю);

§ певний рівень накопиченого термінологічного багажу, розуміння художньої сутності термінів (термінологічна грамотність);

§ розуміння пластико-артикуляційної та інтонаційної основи мови мистецтв.

Теоретико-історичний, пізнавальний, якій відповідав за певний рівень знань щодо теоретичних та історичних основ музики (для музикантів) та хореографії (для хореографів). Кожен з видів мистецтва має свої теоретичні, жанрово-стилістичні, історичні аспекти розвитку. Усвідомлення цих основ є дуже важливим підґрунтям у професійній діяльності вчителя мистецьких дисциплін. Однак, для студентів мистецько-педагогічного напрямку досить важливо усвідомлювати стильові, жанрові ознаки не лише свого фахового виду мистецтва, а й іншого. Так музиканти мають бути освіченими у видах та жанрах хореографії, а хореографи орієнтуватися в музично-теоретичних, стильових, історичних питаннях, так як само на музику спирається постановник та танцюрист при створенні та виконанні художнього образу танцю.

Критеріями цього показника були:

§ усвідомлення ладових (в музиці), лексичних (хореографії), жанрових, стильових ознак мистецтва;

§ метро-ритмічна чуйність та грамотність використання метро-ритму.

§ наявність ознак художньо-культурного кругозору та крос-культурної грамотності (освіченість для музикантів в теорії та жанрово-стильової лексики хореографії, жанрово-стильових, формоутворюючих ознак музики для хореографів, уявлення національних ознак в різних жанрах мистецтва).

Художньо-технічний, виконавський, якій показував рівень сформованості грамотного розучування та виконання художнього тексту (музичного твору, вправ екзерсису). Цей показник указував на наявність основи для дуже важливого аспекту художньо-виконавської компетентності – гармонійного поєднання художнього та технічного у виконавській діяльності музикантів та хореографів. Цей компонент відповідає за наявність певного рівня художньо-виконавського досвіду, наявність художньо-культурної основи, що забезпечує якість відтворення художнього образу у виконавському процесі.

Критеріями цього показника були:

§ наявність певного комплексу або окремих навичок технічного втілення художнього образу твору;

§ наявність певного рівня сформованості художньої техніки виконавства на основі розвиненого образного мислення, що дозволяє грамотно працювати над втіленням художньої ідеї.

§ наявність психологічно-виконавської рефлексії у творчому процесі.

Методико-педагогічний, орієнтаційний, якій відповідав за педагогічну та методичну спрямованість основ грамотності студента у всіх її різновидах. Відомо, що для педагога важливо не лише знати як урозуміти, вивчити або виконати твір, важливо знати як навчити іншого, як допомогти, які методи обрати при вирішенні тих або інших задач. Крім того, цей показник виявляє рівень навичок самостійної роботи студентів, грамотність у виборі методів з метою вдосконалення виконавської майстерності. Даний компонент був спрямований також і на вияв уміння студента грамотно інтерпретувати образ твору, його характер, настрої, педагогічний потенціал того чи іншого твору, той або інший хореографічний композиції.

Критеріями цього показника були:

§ орієнтація в закономірностях та вікових особливостях сприйняття мистецтва школярами;

§ наявність навичок самостійного добору методів у вирішенні виконавських задач;

§ художньо-репертуарний кругозір (певний рівень орієнтації в музичному репертуарі, художньо-виконавських традиціях, виконавських школах тощо) та навички його використання в педагогічному або виконавському процесі.

Серед методів, що забезпечували увесь комплекс визначених показників були: педагогічне спостереження (у процесі проведення занять, у процесі аналізу презентації самостійної роботи, у процесі складання модулів); анкетування (проводилося за окремими анкетами для музикантів та хореографів); оцінка незалежних суддів; метод самооцінки; методи дидактичні та творчі завдання: накопичення словника термінів, добір репертуару за педагогічною виховною доцільністю й інші.

Застосовувалися завдання на самооцінку: завдання були направлені на оцінку власного виконання (самосприйняття), аргументації оцінки виконання музики іншими студентами; уміння зробити висновки і знайти правильний шлях вирішення виконавських проблем.

Цікавим було порівняти результати самооцінки виконання творів з оцінкою незалежних суддів. Студентам пропонувалося заповнити картки, де вони мали оцінити за 3-х бальною шкалою різні компоненти виконання творів під час складання модульної атестації. Після студентів до картки вносили оцінку екзаменатори (незалежні судді). Після цього ми порівнювали отримані результати.

Наведемо приклад заповнення картки студентом музикантом.

З математичних підрахунків бачимо, що самооцінка сприйняття своєї гри в цілому неадекватна, швидше завищена порядку +4 балів, що в середньому склало 0,6 можливого результату завищення самооцінки.

Таблиця-картка завдань на самооцінку (приклад заповнення студентом музикантом)

Складові виконавської майстерності	1 бал		2 бали		3 бали		Різниця
	С.	П.	С.	П.	С.	П.	
Грамотність виконання всіх ремарок у творі		X	X				+1
Емоційно-образна адекватність виконання			X	X			0
Точність виконання штрихів	X	X					0
Чистота педалізації		X			X		+2
Темпова єдність			X			X	-1
Цілісність форми і композиційної драматургії		X			X		+2

У констатуючому експерименті ми впроваджували шкалу оцінювання, вона була загалом 3-х бальною, однак відрізнялася за змістом параметрів залежно від завдань.

Наприклад:

1. 3 бали – студенти мають достатній рівень знань, орієнтуються в термінології, розуміють і відтворюють її виконавський еквівалент;

2 бали – студенти володіють обмеженими знаннями, слабо володіють термінологією, не завжди адекватно передають її у виконавському еквіваленті.

1 бал – студенти мають дуже обмежений запас інформації, знання термінології обмежені, не вміють точно передати виконавський еквівалент музичних термінів.

II. 3 бали – адекватність сприйняття, усвідомленість образу, рефлексивність (наявність самоаналізу, власних переживань і тому подібне);

2 бали – адекватність сприйняття, усвідомленість образу, відсутність адекватної самооцінки;

1 бал – лише наявність якого-небудь одного показника.

Таким чином, ми орієнтувалися на трибальну шкалу кожна з розроблених шкал відповідала трьом рівням прояв того або іншого показника. 3 бали отримували студенти які повністю відповідали високому рівневі прояву означених показників, 2 – бали частковий, епізодичний прояв, 1 бал – показники відсутні, або слабо виявляються.

У ході дослідження також проводилося анкетування. Було запропоновано окремі анкети для музикантів та хореографів. Крім того, окремі анкети склалися для студентів з Китаю. Це дало можливість порівняти результати деяких показників між студентами китайцями та українцями. Наприклад, на питання: знань про який стиль бракує, відповіді були такими: студенти з Китаю – не розуміють, що таке стиль 50%, бракує знань романтичного стилю 20 %, класичного 10%; серед українських студентів не знають художні стилі 43%, бракує знань сучасних стилів 25%, романтичного 5%, класичного 7%.

Труднощі вербального пояснення твору відчувають 22,5% українців та 30% китайців. Серед найбільш важких аспектів виконавства українські студенти визначили технічні труднощі (30%) та виступ на сцені (40%), серед китайців – технічні труднощі -20%, гра на сцені -32%. Можна припустити існуючу залежність хвилювання на сцені та технічної впевненості виконання. Більші розбіжності між китайськими та українськими студентами вдалося визначити в термінологічній, теоретичній грамотності, а також крос – культурної грамотності в такому її аспекті, як освіченість музикантів у галузі хореографії, освіченість хореографів у галузі музики.

Отже запропоновані методичні засади констатуючого експерименту: критерії та показники, шкала оцінювання, методи та діагностичні процедури дозволили визначити розбіжності в окремих підвидах функціональної грамотності між українськими та китайськими студентами, переважно низький рівень та середній рівень показників художньо-мовного, комунікативного та історико-теоретичного, пізнавального критеріїв.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гершунский Б.С.* Философия образования для XXI века / *Гершунский Б.С.* – М.: Изд-во "Совершенство", 1998.- 608 с.
2. *Лебедев О.Е.* Образование в условиях формирования культуры нового типа / О.Е. Лебедев // Материалы круглого стола "Образование в условиях формирования культуры нового типа" 7 октября 2002 года. - СПб: СПбГУП, 2002. – 60 с.
3. *Лю Цяньцзянь* Актуальные аспекты формирования художественной грамотности будущих учителей музыки в вузах Китая и Украины / Лю Цяньцзянь // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 7(12) Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конференції "Гуманістичні орієнтири мистецької освіти" – К.: НПУ, 2009. – С. 131-136.
4. *Лю-Цяньцзянь* Художественная компетентность в исполнительской подготовке студентов – музыкантов и хореографов // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – К.: НПУ, 2007.
5. *Назарова Н.А.* Развитие функциональной грамотности студентов педагогического вуза в условиях гуманитарного образовательного процесса: автореф. дис. ... к.п.н. 13.00.08 Теория и методика профессионального образования. – Омск, Омский государственный педагогический университет, 2007. – 20 с.
6. *Паращенко Л.Л., Пометун О.Л., Савченко О.Я., Трубочева С.Е.* Компетентнісний підхід в сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / (під заг. ред. О.В. Овчарук). – К.: К.І.С., 2004. – 112 с.
7. *Стефановская Т.А.* Педагогика: наука и искусство. Курс лекций: учебн. пособие для студентов, преподавателей, аспирантов. – М.: Изд-во "Совершенство", 1998. – 368 с.
8. *Хуторской А.В.* Технология проектирования ключевых и предметных компетенций // Интернет-журнал "Эйдос". - 2005. - 12 декабря. режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>. - В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос", e-mail: list@eidos.ru.
9. *Ши Дзюнь-бо* Методика формування мистецької компетентності майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки: автореф. дис. ... к.п.н., Київ, Нац. пед. університет, 2007. – 19 с.

Подано до редакції 10.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті уточнюються поняття "функціональна грамотність вчителя" та "художня грамотність майбутніх учителів мистецьких дисциплін". Пропонуються компоненти, критерії та показники, методи діагностики сформованості художньої грамотності майбутнього вчителя. Подаються приклади застосування окремих діагностичних методів, аналізуються отримані результати.

Ключові слова: функціональна грамотність, художня грамотність, компетентнісний підхід.

Лю Цяньцян

СФОРМИРОВАННОСТЬ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ГРАМОТНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ И ХОРЕОГРАФИИ

РЕЗЮМЕ

В статье уточняются понятия "функциональная грамотность учителя" и "художественная грамотность будущих учителей художественных дисциплин". Предлагаются компоненты, критерии и показатели, методы диагностики сформированности художественной грамотности будущего учителя, которые учитывают специфику художественного профиля: музыка и хореография. Приводятся примеры применения отдельных диагностических методов, анализируются полученные результаты.

Ключевые слова: функциональная грамотность, художественная грамотность, компетентностный подход.

Lyu Tsyantsyan

FORMATION OF ARTISTIC COMPETENCE OF PROSPECTIVE TEACHERS OF MUSIC AND CHOREOGRAPHY

SUMMARY

The article specifies the concepts «functional competence of teacher» and «artistic competence of future teachers of arts»; analyzes components, criteria, indices, and methods of diagnosing the levels of prospective teacher's artistic competence due to specificity of artistic line: Music and Choreography. The author suggests examples of application of some diagnostic methods; analyzes the results obtained.

Keywords: functional competence, artistic competence, the competence approach.
